

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת בלק - פנחס תשע"ו לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תתקכ"ח

פ' בלק - בסעודה שלישית

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

שהן אוכלין בעולם זה ונוחלין לעולם הבא, ובתלמידיו של בלעם מדבר רק מעולם הבא שיורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת, והלא הרבה רשעי ישראל אוכלין גם כן בעולם הזה.

*

ומתחלה נקדים לבאר הכתוב בפרשתנו, ויעמוד מלאך ה' במשעול הכרמים גדר מזה וגדר מזה (כב-כד). ויש להבין לאיזה צורך השמיענו שמעשה זו אירע במשעול הכרמים. ונראה דאיתא בתרגום יונתן, והובא גם בחזקוני, דאותו הגדר הוא הגל שהיה עד בין יעקב ללבן הארמי, ואמרינן (סנהדרין קה). הוא בלעם הוא לבן הוא כושן רשעתיים. והוא הלך עכשיו ועבר על הגל לרעה לישראל לקללם, לכך בא הגל שהיה עד ביניהם להזיקו, כדכתיב ותלחץ את רגל בלעם אל הקיר, הוא הגל הוא הגדר, ועל זה נעשה חגר שנאמר וילך שפי (להלן כג-כ). (ומקורו בתנחומא פ' ויצא יג). ואם כן יעקב אבינו ראה ברוח קדשו שבלעם ילך לקלל את ישראל, והעמיד הגל להיות לעד שלא יעבור עליו לרעה. והנה איתא במדרש (שמו"ר מד-א) דישראל נמשלו לגפן כמו שנאמר (תהלים פ-ט) גפן ממצרים תסייע, מה הגפן היא חיה ונשענת על עצים מתים, כך ישראל הם חיים וקיימים ונשענין על המתים אלו האבות ע"כ. ולכן עמד המלאך לפניו במשעול הכרמים, להורות לו כי ישראל נשענים על כח אבותיהם, ויעקב הכין להם כבר הגל הזה של גדר אבנים שלא יעבור עליו לרעה, ואתה עובר כעת על הגל הזה, ולכן אתה נענש ותלחץ את רגל בלעם.

*

ובמדרש איתא (הובא בתפארת יהונתן) שרימו לו, גדר מזה וגדר מזה, שהולך לעקור את ישראל ששומרים את השבת, שיש להם גדר תחומי שבת ע"כ. ויש להוסיף

ידועים דברי החתם סופר (בשו"ת יו"ד סימן שנו"ה) שפרשה זו מיוחדת במינה, שלא ראה ולא ידע גם אחד מישראל מה ששלח בלק לבלעם לבוא אליו, ואיך רצה לקוב את ישראל, ונתהפך הכל לברכה, אלא ה' גילה זאת למשה לכתבה בתורה. ובודאי שהרבה טמון בזה, ללמוד ממנו לקח לבני ישראל. ועוד גם זאת, כי בפרשה זו לא מצינו אפילו הפסקה אחת המבדילה בין ענין לענין, לא פתוחה ולא סתומה, וכפי שאנו מוצאים בכל התורה.

במשנה (אבות ה-ט) כל מי שיש בו שלשה דברים הללו, מתלמידיו של אברהם אבינו. ושלשה דברים אחרים, מתלמידיו של בלעם הרשע. עין טובה, ורוח נמוכה, ונפש שפלה, מתלמידיו של אברהם אבינו. עין רעה, ורוח גבוהה, ונפש רחבה, מתלמידיו של בלעם הרשע. מה בין תלמידיו של אברהם אבינו לתלמידיו של בלעם הרשע. תלמידיו של אברהם אבינו, אוכלין בעולם הזה ונוחלין בעולם הבא, שנאמר (משלי ח-כא), להנחיל אוהבי יש, ואוצרותיהם אמלא. אבל תלמידיו של בלעם הרשע יורשין גיהנם ויורדין לבאר שחת, שנאמר (תהלים נה-כד), ואתה אלקים תורידם לבאר שחת, אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם, ואני אבטח בך ע"כ. ויש להבין דבשלמא מה שקורא למי שיש בו דברים הללו תלמידו של אברהם שפיר מובן, כי האדם נברא בחומר גס של גאווה ותאוה יחד, ואברהם היה הראשון אשר מצאת את לבבו נאמן לפניך, להפך את טבעו ותכונת נפשו, להיות לו עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה. אבל עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, זהו טבעו של אדם, אשר כל רשעי ארץ יש להם שלשה דברים הללו, אלף שנים גם קודם ביאת בלעם בעולם, ולמה מכנה אותם תלמידיו של בלעם הרשע, ולא של פרעה ועמלק והרבה כיוצא בהם. ועוד יש לדקדק שעל תלמידי אברהם אמר

עוד, כי בכל מצות התורה הגדרים הם מדרבנן שעשו משמרת למשמרת, לא כן בשבת יש מצוה של תוספות שבת, הן בכניסתו והן ביציאתו, ובשבת יש לו גדר מזה וגדר מזה, שלא יבוא להכשל במצותו. אך צריך ביאור, למה פרט לו מצות שבת יותר משאר מצות התורה שישראל מקיימים.

ונראה דאיתא בספר חומת אריאל, במשעו"ל ראשי תיבות ש"כר מ'צוה ב'האי ע'למא ליכא (קידושין ט:). וצריך ביאור הכוונה בזה. (ועיין בערוגת הבושם ובקדושת יום טוב מה שפירשו בזה). ויש לומר דהן אמת דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, מכל מקום מצינו בגמרא (שבת ק"ח.) כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר (ישעיה נח"ד) אז תתענג על ה' והאכלתיך נחלת יעקב אביך וכו', שכתוב בו (בראשית כח"ד) ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה. ואמרו (שם ק"ט.) עשירים שבשאר ארצות במה הם זוכים [לעושר גדול כזה], בשביל שמכבדין את השבת וכו' ע"ש.

וביאר בטעמו בספר ולאשר אמר (פ' נח פ.) דלכאורה הרי הקב"ה שומר את תורתו, כדאיתא בירושלמי (ר"ה א-ג), ושמרו את משמרתני אני ה' (ויקרא כב"ט), אמר הקב"ה אני שומר מצותי של תורה ע"ש, ובתורה כתיב (דברים כד-טו) ביומו תתן שכרו, ואיכא גם לאו דלא תלין פעולת שכיר (ויקרא י"ג). ותיירצו דשכר מצוה אינו מגיע להאדם מן הדין, יען כי יש טענת מי הקדימני ואשלם (איוב מא-ג), וכמבואר במדרש (ויק"ר כז-ב) מי מל לפני עד שלא נתתי לו בן, מי עשה לי מעקה עד שלא נתתי לו גג וכו' ע"ש, אלא רק מצד חסדו של הקב"ה הוא משלם שכר לעושי מצוה, וכמו שאמר הכתוב (תהלים סב"ג) ולך ה' חסד כי אתה תשלם לאיש כמעשהו, אבל מצד הדין אינו מגיע לו, ולכן ליכא לאו דלא תלין. אמנם במי ששומר שבת כהלכתו, אשר על ידי זה נעשה שותף להקב"ה במעשי בראשית (שבת ק"ט:), אם כן לא שייך לומר בו מי הקדימני ואשלם, דהרי גם בעצם הבריאה הוא נעשה שותף, ממילא מגיע לו שכר מצוה מצד הדין, וצריך לשלם לו שכר גם בעולם הזה. וזהו הרמז ב'יומו תתן שכרו ר"ת שב"ת, דעל ידי שמירת שבת כהלכתו מגיע לו שכרו גם ביומו דהיינו בעולם הזה ע"כ.

ולכך כאשר בלעם רצה לקללם שלא יזכו לטובת עולם הזה, כדי שלא יכבשו ארץ מואב כלחורך השור, שהגם שהם מלאים מצות, מכל מקום שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, הראה לו המלאך שישראל מקיימים מצות שבת, שהוא גדר מזה וגדר מזה כנ"ל, ועל ידי זה אף במילי דעלמא של עולם הזה ראויין הם לקבל שכר, ולא יוכל לשלוט עליהם.

ואיתא עוד במדרש (במדב"ר כ"ד) גדר מזה וגדר מזה, אין אתה יכול לשלוט בהם, שבידיהם לוחות כתובים משני עבריהם, מזה ומזה הם כתובים (שמות לב-טו) ע"כ. וצריך ביאור מה שהדגיש לו מעלת הלוחות שהם כתובים משני עבריהם.

ונראה דמצינו כיוצא בה באסתר, ששלחה לשאול את מרדכי, לדעת מה זה ועל מה זה (אסתר ד-ה). ואמרו חז"ל (מגילה טו.) שלחה לו, שמא עברו ישראל על חמשה חומשי תורה דכתיב בהן מזה ומזה הם כתובים. וגם שם יש להבין מה רצתה לרמוז בזה שהתורה חרות על הלוחות, ועברו ישראל על התורה שכתובה מזה ומזה.

וביארנו בזה (עיין שמן ראש פורים ח"ב רעח:) דאיתא בגמרא (מגילה ב:) אמר רב חסדא מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדין [שהיתה חקיקתן משני עבריהן, הלכך שאר האותיות יש להן מקום דבק, אלא מ"ם וסמ"ך היתה באויר] ע"כ. ויש להבין הלא לא עביד קוב"ה ניסא למגנא, ולמה נשתנו שני אותיות אלו שבנס היו עומדין, ובודאי יש בזה רמיזי דחכמתא ללמד ממנו מוסר השכל. ונראה דאיתא במשנה (אבות ג-ה) כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, כאשר יהודי מקבל על עצמו עול תורה, לא יהיה לו שום בעיות עם המלכות, לא יגעו בו ולא יהיה להם שום שייכות עמו, מס ההכנסה לא יבואו אליו, לא ישאלו ממנו שום שאלות, קבלת עליך עול תורה יעבירו ממך עול מלכות. וכמו כן יסירו ממנו עול דרך ארץ, כל אחד צריך לייגע על פרנסתו, בועת אפיך תאכל לחם, והמקבל על עצמו עול תורה מעבירין ממנו עול פרנסתו.

אדם לעמל יולד (איוב ב-ז), כל אחד שבא לעולם מוטל עליו לעמול, אבל יכול לבחור העמל הזה בשני אופנים, או שבחור בעמל התורה, או שנותנים עליו עמל אחר. עבור כל דף גמרא שלומד, עבור כל שעה שיושב בבית המדרש, מעבירין ממנו חלק מעול מלכות ועול דרך ארץ.

ולכך נתן לנו הקב"ה את תורתו חרותים מעבר לעבר, ועל ידי זה מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים. והם אותיות 'מס', לרמוז על עול מלכות שמטילין מס על יושביה, ועול מסים הללו אינם לפי השכל ובינת האדם, למה מטרידין לאחד וחבירו אינו טרוד, והמס עומד בנס. אבל הם חרותים בהלוחות, המס שהוא בדרך נס, מונחת בהלוחות, שאם יקבל על עצמו עול תורה יעבירו ממנו עול מלכות, והפורק עול תורה נותנין עליו עול מלכות.

וזהו ששלחה אסתר למרדכי, אם רואים שהמלכות מטריד ומצער את ישראל, הם רוצים להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים, אולי עברו ישראל על התורה אשר מזה

ומזה הם כתובים, הלא המ"ס עומדות בלוחות בדרך נס, וכאשר יהודים עושים רצונו של מקום אין מס ועול מלכות, ואם מלכות אחשוורוש מטיל עליהם עול, יש להם לשוב אל ה', ולקבל על עצמם עול תורה, ואז יעבירו מהם עול מלכות.

וזהו שרימו המלאך לבלעם, שידע שאין כח בעולם שיוכל לשלוט על ישראל, כי הם קיבלו עליהם במדבר עול תורה, ואז אין עליהם עול אחר, לא עול מלכות ולא עול דרך ארץ. והם קיבלו לוחות אשר הם כתובים משני עבריהם, שהמ"ס שבלוחות בדרך נס עומדים, להורות על זה, וממילא לא תוכל לקללם.

*

ואמר בלעם בנבואתו, מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל (כד-ה), שהפליא מעלות הבתי כנסיות ובתי מדרשות (סנהדרין קה:), כנחלים נטיו, כגנות עלי נהר, כאהלים נטע ה' [כתרגומו, לשון מור ואהלות]. והענין הוא, כי אלו הקובעים עצמם בבתי כנסיות ובתי מדרשות לתורה ותפלה, ברבות הימים הם נשתנים לגמרי, הם מזככים את החומר לצורה. בכניסתם שורה עליהם טומאת החומר של תאות עולם הזה, והם מתעלים בתוכה לטהר עצמם עד רום המעלה. ועל זה אמר 'כנחלים נטיו', שהבתי מדרשות הם כנחלים שמעלין את האדם מטומאה לטהרה (ברכות טז.), כך הבן תורה יוצא מזוכך מחומריותו. אמנם גם מי שלא זוכה להשלים עצמו כל כך, אף על פי כן הרויח הרבה, על דרך שאמרו (פרקי דרבי אליעזר פרק כה) אדם שנכנס לבית המרקחים, אף על פי שלא לקח ולא נתן כלום, מכל מקום ריח טוב לקח והוציא עמו ע"ש. כן אהלי תורה משאירים רושם טוב על האדם, שמרחיקו מן החטא ומקרבו לידי זכות. וכמו שאומרים בשם אחד מראשי הישיבות הקודמים שאמר, כי היוצא מביתו מדרשו, גם אם לא זכה להתעלות, מכל מקום הטעם מהחטא לקחתי ממנו, שיכאב לו ויאנח למה הוא עושה כן. ועל זה אמר 'כאהלים נטע ה', שאהליך יעקב הם כגן בושם של מור ואהלות, שכל הנכנס בו יוצא עם ריח טוב.

*

אמנם הדבר מפליא, ויש בזה מוסר השכל, הרי בלעם זכה להיות נביא ה', עד שהגיע בנבואה למדרגת משה, וכמו שנאמר (דברים לד-ג) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה, ואמרו בספרי (שם) בישראל לא קם אבל באומות העולם קם, ומנו בלעם ע"כ. והאריך בנבואתו במעלתן של ישראל עד ביאת משיח, ובירך את עצמו תמות נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמוהו (כג-ג), ואיך לא בא להתחבר עם

ישראל ביודעו בבירור גמור מפי ה' גודל מעלתן, ורצה גם למות מות ישרים, אבל לא לחיות כחיי ישרים, אלא התנהג עוד כגרועין שבאומות, אתמהא.

אך הכתוב אומר, וידעת היום והשבות אל לבבך כי ה' הוא האלקים בשמים ממעל וגו' (דברים ד-לט). ופירש הגאון רבי ישראל מסלאנט זצ"ל כי לא די בידיעה לבד, אלא עיקר העבודה הוא 'והשבות אל לבבך', להקליט את הידיעה בתוך הלב, שהרצון ופעולותיו יעלו בקנה אחד עם הידיעה. והוסיף שכמו המרחק שיש בין חוסר ידיעה עד 'יודעת', כך הוא המרחק שבין 'יודעת' עד 'והשבות', ע"כ. והיינו כי לפעמים השמן לב העם הזה, הלב מוקף בחומת ברזל שאין נכנס לתוכה מה שיודע ומשיג בשכלו ומוחו, ואין המוח שליט על הלב, ולבו מלא תאוה, ואי אפשר לשלוט על עצמו. וכן היה אצל בלעם, שומע אמרי א-ל, אשר מחזה שד-י יחזה, ואף על פי כן 'נופל', לא מתעלה כלום מידיעתו הברורה, אלא משוקע הוא בתוך תאוותיו, 'וגלוי עינים' (כד-ד), הולך אחר מראית עיניו. ועין רואה והלב חומד וכלי מעשה גומרין (רש"י במדבר טו-לט).

והטעם הוא, כמו שביאר במסילת ישרים (פרק ב') כי אחת מתחבולות היצר הרע וערמתו, להכביד עבודתו בתמידות על לבות בני האדם, עד שלא ישאר להם ריוח להתבונן ולהסתכל באיזה דרך הם הולכים, כי יודע הוא שאלולי היו שמים לבם כמעט קט על דרכיהם, ודאי שמיד היו מתחילים להנחם ממעשיהם, והיתה החרטה הולכת ומתגברת בהם עד שהיו עוזבים החטא לגמרי. והרי זו מעין עצת פרעה הרשע שאמר (שמות ה-ט) תכבד העבודה על האנשים וגו', שהיה מתכוין שלא להניח להם ריוח כלל לבלתי יתנו לב או ישימו עצה נגדו, אלא היה משתדל להפריע לבם מכל התבוננות בכח התמדת העבודה הבלתי מפסקת, כן היא עצת היצר הרע ממש על בני האדם, כי איש מלחמה הוא ומלומד בערמימות, ואי אפשר להמלט ממנו אלא בחכמה רבה והשקפה גדולה ע"ש.

ומדה זו היה אצל בלעם, הוא לא עמד להתבונן במה ששומע מה' עצמו, ולתת לבו להדברים, ויחר אף אלקים כי 'הולך' הוא (כב-ב), הוא לא 'עומד' להתבונן, רואה שהדבר רע בעיני ה' ונתאוה לילך (רש"י שם), הוא אומר דברי נבואתו בלי שום התבוננות. וכמו שפירש החפץ חיים זצ"ל דבפרשה זו אין אפילו הפסקה אחת, כי ההפסקות משמשות ליתן ריוח להתבונן בין פרשה לפרשה ובין ענין לענין (רש"י ויקרא א-א), ובלעם לא התבונן, ולא רצה לפקוח את עיניו ולראות, ולכן הפרשה כולה ללא שום הפסק. וזה מוסר השכל ללמוד לקח, כי גם מי שיש בידו כחות עצומות כמשה רבינו, ויודע דעת עליון, ומחזה שד-י יחזה, ויודע בבירור הדרך הטובה והישרה, אם לא יעצור

שד-י יחזה, הוא ידע והשיג גודל מעלת האדם, ומעלת עם ישראל בפרטיות, בידיעה אמיתית וברורה מפי ה', ואף על פי כן לא פעל זאת עליו מאומה, והתנהג במעשיו כבהמה, מכיר את בוראו ומורד בו. ועל דרך זה הוא ישראל המתנהג במדות הפחותות הללו, הרי הוא מכיר את בוראו, שנתחנך משחר טל ימי ילדותו לתורה, וידע הכל, ומכיר ומשיג את האמת, אבל אין מוחו שליט על לבו, והולך אחר תאוותיו משוקע בהבלי העולם, ושואף לבית מלא כסף וזהב, הרי זה מתלמידיו של בלעם הרשע דייקא, שהכיר גם כן את בוראו, ואף על פי כן התנהג במדות הפחיתות הללו, ואין הוא תלמיד מפרעה ועמלק שלא השיגו דעת עליון ולא ראו מחזה שד-י.

והנה המאמין האמיתי שידע שהכל מושג מן השמים לטובתו, יש לו עין טובה לאחרים, ושמח בחלקו, רוחו נמוכה ונפשו שפלה. והוא שמח וטוב לב במה שהנחיל לו ה', ולכן תלמידיו של אברהם אבינו אוכלין בעולם הזה. לא כן תלמידיו של בלעם הרשע שיש להם עין רעה, ימי חייהם מלאים קנאה תמיד על אחרים, אין הם שמחים גם במלא בית כסף וזהב, חומד תמיד לממון אחרים, אשר הקנאה והתאוה והכבוד מוציאים אותן מן העולם (אבות ד-כא), הם 'יורשין גיהנם' בחייהם, הם עוברים הצער של גיהנם יום יום, וחוזק מזה לעתיד הם 'יורדין לבאר שחת'.

להתבונן בהשגות שקיבל, ומה הם מחייבות אותו, יפסיד הכל, ולא יהא לו שום תועלת מידיעתו. ולא די 'יודעת היום' אלא 'והשבות אל לבבך'.

והסיבה לזה הוא, כי אין השראת הנבואה על בלעם דומה לנבואתו של משה, כי יגעת ומצאת תאמין (מגילה ו:), הנבואה של משה חלה עליו על ידי שיגע ועמל מתחלה בכוחות עצמו בתורה ועבודה ותיקון מדותיו, עד שהכשיר עצמו שיוכל לחול עליו השראת השכינה. אבל נבואת בלעם לא בא מעמלו להכשיר עצמו לזה, אלא בשביל שלא יהיה פתחון פה לאומות העולם שלא העמיד להם נביאים (רש"י כב-ה), ולא יגעת ומצאת אל תאמין, על כן נשאר מושחת, ולא רק שלא נתרומם מהנבואה, אלא נעשה עוד לבעל גאווה יותר, כי עצם מהותו אין לו קשר להשראת השכינה, אלא ויקר אלקים לבלעם (כג-ד), הנבואה לא התאימה עמו, אלא בא לו דרך מקרה מחמת סיבה. וזה דוגמת האדם הזוכה בגורל, גם אם יזכה כמה פעמים, הוי כל פעם ופעם רק דרך מקרה.

*

ובזה נבוא אל המכוון, כי שונה פחיתותו של בלעם משאר הגויים, שגם להם יש עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה, כי בלעם היה נביא ה', יודע דעת עליון, ומחזה

פ' פנחס - בסעודה שלישית

בעיר סט. מאריין - שווייץ

הוא, על כן השליך נפשו מנגד להפרישם מעבודה זרה כל מה שאפשר, ואם ימיתוהו מה לו בכך. אך בארץ ישראל קרא בשם ה' ונתגדל שמו וקבלו ממנו רבבות ועשה נפשות הרבה (כרמ"ב יב-ב, יב-ח), על כן אין לו רשות למסור נפשו להתגרות עם אותן שלא שמעו לו ולא נתגיירו, כי אם ימיתוהו, מה יעשו כל אותן תלמידים הסמוכים על הוראתו ותורתו. ואין לומר יסמוך על הנס, אין זה מדת חכמים כי אולי לא יעשה לו נס, רק מוסר עצמו למיתה על כל פנים, וזה אין לו רשות אם מפסיד לתלמידים. ונמצא בארץ ישראל על ידי שנתגדל שמו ונאספו אליו הרבה גרים, על ידי זה עבד ה' במנוחה והשקט, ולא היה צריך להתקוטט עם הרשעים, אלא השומע ישמע והחדל יחדל, נמצא היה זה להנאתו וטובתו עכ"ל"ק.

והנה הריגת זמרי בן סלוא היתה במסירת נפש, שאם נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו, שהרי רודף הוא (סנהדרין פב), וכמה נסים נעשו לו שנשאר פנחס בחיים, וכאשר הלך פנחס לקנא קנאת ה', הכין עצמו למסור נפשו

פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל וגו' (כד-יא). בגמרא (סנהדרין פב). וירא פנחס בן אלעזר (כה-ז), מה ראה, אמר רב ראה מעשה ונוכר הלכה, אמר לו, אחי אבי אבא לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני, הבועל את כותית קנאין פוגעין בו. אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא ע"כ. ויש להבין איך יתכן שמשה רבינו לא יבער בו קנאת ה', ולא נזדרז למצוה, אלא מסרו לידו של פנחס.

ונראה על פי מה שכתוב בחתם סופר (פ' לך לט), דהנה יש לחקור, אברהם אבינו ע"ה מסר נפשו והשליכו מנגד, ושיבר צלמי נמרוד ועמד נגדו, ולמה לא עשה כן בארץ כנען שהיה מלאה גלולים, ואין לך עץ רענן שלא היה תחתיו עבודה זרה וכן הר גבוה וגבעה נישאה כדאיתא במס' עבודה זרה (מה), ולא מצינו ששיבר אליליהם, אדרבה השתחוה לבני חת ונכנע להם. אבל האמת, שם באור כשדים לא שמעו לקולו כלל ולא הועיל בכל תוכחותיו, ולא עשה נפש כמו שעשה בארץ, ולא היה שם מכיר ה' כי אם

ואמר הכתוב ויקרב משה את משפטן לפני ה' (כו-ה). וביאר מרן מסאטמאר זצ"ל על פי מה דאיתא בספרי על הפסוק לאלה תחלק הארץ (כו-ג), לכשרים כמותכם, דמי שאינו שומר תורה ומצות, לזה אין לו חלק בארץ, (והביאו הרשב"ם בבבא בתרא קיז.). והנה מקושש זה צלפחד שחילל שבת בפרהסיא, אם כן לכאורה אין לו חלק בארץ, ומה תבעו בנותיו. אמנם התוספות (שם קיט:) הביאו בשם המדרש שמקושש לשם שמים נתכוין, שהיו אומרים ישראל כיון שנגזר עליהם שלא ליכנס לארץ ממעשה מרגלים, שוב אין מחוייבין במצות, עמד וחילל שבת כדי שיהרג ויראו אחרים, והיה צדיק אמת שכוונתו לשם שמים כדי לגדור גדר בישראל. אבל זה לא ידע שום איש מה היה כוונתו, והראיה שדנו אותו למיתה אחר כך אף על פי שנתכוון לשם שמים. והטעם הוא כמו שכתב הנודע ביהודה זלה"ה שלא מהני תשובה בבית דין של מטה, אף על פי שאין לך דבר העומד בפני התשובה (ירושלמי פאה א-א), כיון שהתשובה הוא רק נקודה שבלב, והנסתרות לה' אלקינו, שאין יכולין לדון דבר זה בבית דין של מטה, על כן אף על פי שכוונתו היה לשם שמים, מכל מקום דנו אותו למיתה, כיון שחילל שבת במעשה, והמחשבה אינו ניכר לבני אדם.

והנה משה רבינו ע"ה ידע ברוח קדשו שצלפחד נתכוין לשם שמים, והיה צדיק אמת ומגיע לו חלק בארץ, אבל לא היה יכול לדון בעצמו דבר זה, כיון שלא נמסר לבית דין של מטה לדון על המחשבה, על כן הוצרך להקריב משפטן לפני ד'. והשיב לו השי"ת כן בנות צלפחד דוברות נתון תתן להם וכו'. דלכאורה אומרו כן בנות צלפחד דוברות הוא מיותר, שהיה די לומר נתון תתן להם וגו'. אמנם שני דברים הודיע הקב"ה למשה, הא' כן בנות צלפחד דוברות במה שאומרות שאביהן היה צדיק ונתכוין לשם שמים, וממילא מגיע לו חלק בארץ, ואחר כך אמר לו הדין נתון תתן להם וגו', שאם אין בן, יורשין הבנות ע"כ. (הובא בחומש עיר התמרים).

והנה זמרי בן סלוא אמרו ז"ל (סנהדרין פב:) שהוא שאול בן הכנענית (בראשית מו-י) שהיה עוד מיורדי מצרים, שהכיר עדיין את יעקב אבינו. ואיתא במהרש"א (שם) שלכל הפחות היה אז בן ר"נ שנה, כי רד"ו שנה היו במצרים, ובשנת ארבעים ליציאתם נהרג זמרי, הרי ר"נ שנה ע"ש. והיה נשיא שבט מישראל שלומיאל בן צורישידי, שכל הנשיאים היו בעלי רוח הקודש. וכמו שמצינו אצל חנוכת המזבח שכל אחד כוון להביא מה שהביא חבירו, הגם שמקודם לא גילו להם מה שיביאו, רק ברוח הקודש הביאו כולם בשוה. ואיתא במדרש שהביאו קרבנם על הכוונה שהיה בהם עד ביאת המשיח. ואם כן פליאה נשגבה איך בא מעשה כזו לידו להקריב את המדינית. ואין ספק כי

על קדושת שמו יתברך. וכל זה לא הותר אלא לפנחס שהיה צדיק תמים יחידי לעצמו, לא כהן ולא נביא, ומה לו אם עובד ה' בחיים או במיתתו. לא כן משה רבינו, רבן של ישראל, נביא ה', לא הותר לו למסור נפשו במקום שאין בו חיוב, כי אינו יכול להפסיד להכלל ישראל שיאבדו את רבם, ולהשאירם בלי מורה דרך כמותו, אשר פני משה כפני חמה, ולא קם נביא עוד בישראל כמותו. על כן אמר לפנחס, קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא.

*

עוד יש לומר, כי מצינו באהרן שעשה העגל כתיב ביה, וירא אהרן ויבן מזבח לפניו (שמות לב-ה), וברש"י ראה חור בן אחותו שהיה מוכיחם והרגוהו, וזהו ויבן מזבח לפניו, ויבן מזבח לפניו ע"כ. ובמדרש (ויק"ר יג.) אמר אהרן מה אעשה, הרי הרגו את חור שהיה נביא, עכשיו אם הורגים אותי שאני כהן, מתקיים עליהם המקרא שכתוב (איכה ב-ב) אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, ומיד הם גולין ע"כ. והרי אנו רואין שכאשר הרגו ישראל את זכריה הנביא, אמרו חז"ל (איכ"ר פתיחתא כג) שהרג נבזוראדן סנהדרי גדולה וסנהדרי קטנה, ושמונים אלף פרחי כהונה, ועדיין היה הדם תוסס ע"ש.

ומעתה הרי משה רבינו היה אדון הנביאים, וגם היה כהן (זבחים קא:), ואם היו הורגין את משה, היה מתקיים ביה אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, ולא היו לישראל כפרה, על כן השאיר מצוה זו לפנחס, שלא נתכהן עדיין פנחס ולא היה נביא ה', וגם אם יהרגוהו, מכל מקום השיב חרון אף ה' מעל בני ישראל ממעשה זמרי, ועל כן לא הלך משה בעצמו. [שוב הראוני כן בספר אהבת חיים לאא"ז ז"ל].

ולא עוד, הרי גם אחר המעשה, שקינא פנחס קנאת ה', עדיין היו מיימינים ומשמאילים על מעשיו, והיו השבטים מבזים אותו, וביקשו לנדותו. ואם היה משה עושה זאת, וישראל מהרהרים ומרננים אחריו, בת יתרו מי התיר לך, הרי אמרו (סנהדרין קי.) כל המרההר אחר רבו כאלו מהרהר אחר השכינה שנאמר (במדבר כא-ה) וידבר העם באלקים ובמשה ע"ש. ואם כן היה ניתוסף עוד חרון אף ה' על המהרהרים אחר השכינה, ומחרון אף על חטא יחיד היה ניתוסף חרון אף על חטא רבים, על כן כיון דקנאים פוגעין בו אינו חיוב, השאיר מצוה זו לפנחס, וכאשר עשה זאת פנחס, אז השיב את חמתי מעל בני ישראל.

*

אמנם יש לומר עוד בזה, בהקדם מה שמצינו בפרשתנו, שבאו בנות צלפחד למשה לתבוע ירושת אביהן,

בודאי היה לו בזה כוונה עמוקה לשם שמים, אשר אין אתנו יודע עד מה.

ועוד דאם כן מה הועיל הכתוב שיחסו אחר אהרן, הלא אכתי הוא גם בן פוטי.

[מבואר] במגלה עמוקות בפרשתנו, שזמרי ראה ברוח קדשו שהוא יהיה נושא, ואותן מצעות שהשיאה לו כזבי באיסור, אחר כך הציעה לו בהיתר, ועל זה רק שחק ובכה רבי עקיבא כשראה אשתו של טורנוסרופוס הרשע (עבודה זרה כ.), שחק שראה שתהיה נשאת אצלו וכו'. ועל שתפט בבלוריתה, הסריקו בשרו במסרקאות של ברזל (ברכות סא.), שהיא היתה גלגול כזבי, ורבי עקיבא היה גלגול זמרי. ואז היה גמר תיקון החטא של זמרי אשר ראה כבר אז שהוא צריך לנושאה. וזהו שאמר זמרי אני גדול ממשה, כי הוא היה אחר זה רבי עקיבא. ואיתא במדרש (במדב"ר יט-ו) שרבי עקיבא ראה יותר ממה שראה משה רבינו, נמצא שהוא ראה הכל גם מה שיהיה לבסוף, אלא שטעה בחשבו שעוד בזמנו יהיה כל זה ע"ש].

ונראה על פי מה שכתוב בספר תולדות ערוגת הבושם (ח"ב קעח): שסיפר הגה"ק משינאווא זי"ע, שהרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע היה יחסן גדול, והיה לו חבר גם כן גדול בחכמה וביראה ממשפחה פשוטה. ושאל אותו חבירו מהו חשיבות היחס, הלא גם אני עובד ה' כמותך. ואמר לו שהחילוק בין היחסן למי שאינו מיוחס, אינו בהתורה והעבודה, אלא שמי שאינו מיוחס, מחשיב את עבודתו הרמה נגד עבודת אבותיו, עד שמרגיש שמגיע לו אחר עריכת עבודת היום כוס יין שרף אחר התפלה, אבל היחסן שמעלה בזכרונו עבודת אבותיו, יודע ומכיר שאינו ראוי גם לכוס היין שרף ששותה ע"כ.

אמנם העובר על דברי תורה, גם אם כוונתו לשם שמים, מכל מקום בבית דין של מטה דנין אותו כעברייך, ומתחייב ארבע מיתות בית דין, וכמו שהרגו את המקושש שנתכוין לשם שמים, כי אנו רואין תמיד רק המעשה ולא המחשבה. אבל כלפי שמיא יתכן להחשב צדיק גמור, כי רחמנא לבא בעי, וה' יודע מחשבותיו כי נתכוין לעשות נחת רוח לקונו בזה. ולכן הובעל ארמית, שיש בזה תנאי שרק 'קנאין' פוגעין בו, מי שכואב על מה שמתחצף פני קונו רשאי לפגוע בו. אם כן משה רבינו שראה ברוח קדשו איך זמרי נתכוין לשם שמים, ואין כוונתו למרוד ח"ו בה', אם כן לבו לא יוכל לכעוס על מעשיו, כי רואה השם שמים שבקרבו, ולא יוכל להיות 'קנאי' על זה. ורק פנחס שלא השיג זאת, נתמלא לבו קנאת ה' עליו, ולכן קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא.

ועל פי זה יש לומר כי השבטים חשבו שמסתמא פנחס מחשיב מאד עבודתו שקינא קנאת ה', בהתבוננו לאיזה מדריגה הגיע, כי אבותיו פיטמו עגלים לעבודה זרה, והוא נתעלה בעבודתו עד כדי כך שהיה היחידי שעמד בשער לקנא קנאת ה'. ועבודה כזו של התנשאות והתרוממות היה בעיני ישראל לבזיון, כי עבודה בפניה הוא כעובד עבודה זרה בשיתוף, ועל כן היו השבטים מבזים אותו באמרם הראיתם בן פוטי זה שהרג נשיא שבט מישראל, ובודאי מתגאה ומחשיב את נפשו, כאשר מסתכל על אבותיו הפחותים, ולאיזה מדריגה הגיע הוא. לכן בא הכתוב ויחסו אחר אהרן, שהוא פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן, שמחשב תמיד איך עבודתו רחוקה מעבודת אבותיו, ויעמוד פנחס ויפלל, הוא נשאר עומד בדעתו כמו שהיה בתחלה, ולא התרומם נפשו במעשיו, כי מעשה אבותיו של אלעזר ושל אהרן עומדים נגד פניו, והוא רחוק מהבזיון שהם חושבים עליו.

*

והנה מבואר ברש"י שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודה זרה, והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן (סנהדרין שם) ע"כ. והיא פליאה ששבטי י-ה יזלזלו במי שקינא קנאת ה' במסירת נפש, וראו בעיניהם ויעמוד פנחס ויפלל ותעצר המגפה (תהלים קו-ל), ולבזותו שהוא בן פוטי.

וזה מוסר השכל לכולנו, שיש לנו להסתכל על אבותינו, איך עבדו את ה' באהבה, ומסרו תמיד נפשם על תורתו, ולהתבונן עד כמה רחוקים אנו ממעשיהם. והזכרת צורת אבותינו ורבותנו מצילה מן החטא, וכמו שאמרו ביוסף הצדיק, שצורת יעקב עמדה לפניו, ועל ידי זה ניצול בעת נסיון (סוטה לו:). ושמעתי לפרש הכתוב כי תצא למלחמה על אויביך ונתנו ה' אלקיך בידך (דברים כא-ז), דקאי על נסיונות האדם במלחמת ה', אבל כי 'תצא' למלחמה, נוטריקון ת'צייר צורת א'ביך, אז ונתנו ה' אלקיך בידך ושבת שבי.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' חיים אליעזר הערשקא הי"ו לרגל השמחה השחיה במעונו באירוסיו בנו למול מוב	מוה"ר ר' אברהם יודא שווארץ הי"ו לרגל השמחה השחיה במעונו בהולדת בנו למול מוב	מוה"ר ר' חיים מאיר רובין הי"ו לרגל השמחה השחיה במעונו בהולדת בנו למול מוב	מוה"ר ר' זושא ואלד הי"ו לרגל השמחה השחיה במעונו בהולדת בנו למול מוב
מוה"ר ר' יצחק פאלל הי"ו לרגל השמחה השחיה במעונו בהולדת בנו למול מוב	מוה"ר ר' יוסף דוד טובל הי"ו לרגל השמחה השחיה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות	מוה"ר ר' ישראל פאללאק הי"ו לרגל השמחה השחיה במעונו בהולדת בנו למול מוב	מוה"ר ר' שלמה זלמן הערשקא הי"ו לרגל השמחה השחיה במעונו בהכנס בנו לעול התורה והמצות